

नेपाल राष्ट्र बैंक केन्द्रीय कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को मौद्रिक नीति (सारांश)

पृष्ठभूमि

- २०७२ वैशाख १२ गतेको भूकम्प तथा त्यसपछिको परकम्पका कारण मुलुकमा ठूलो परिमाणमा जनधनको क्षति भएको छ। भूकम्पका कारण ८ हजार ८ सयभन्दा बढीले जीवन गुमाउनु परेको छ भने २२ हजारभन्दा बढी घाइते भएका छन्। नेपाल राष्ट्र बैंक यस दुखद प्राकृतिक प्रकोपमा परी दिवंगत भएकाहरुप्रति हार्दिक श्रद्धान्जली अर्पण गर्दै सम्पूर्ण घाइते दिदीबहिनी तथा दाजुभाइहरुको स्वास्थ्य लाभको कामना गर्दछ।
- भूकम्पका कारण बैंकिङ्ग सेवाको उपलब्धतामा हुनसक्ने अवरोधलाई ध्यानमा राखी यस बैंकले भूकम्प लगत्तै बैंकिङ्ग सेवा सहज रूपले सुचारु गराउने व्यवस्था गरेको थियो। भूकम्पको कारण सृजना भएको असहज अवस्थालाई ध्यानमा राखी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई अनिवार्य मौज्जात गणना गर्न सहज व्यवस्था गर्ने, भूकम्प पीडित परिवारहरुलाई आवासीय घर पुनर्निर्माणका लागि २ प्रतिशत व्याजदरमा कर्जा उपलब्ध गराउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई शून्य व्याजदरमा पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराउने, भूकम्प पीडितको सहयोगार्थ देशविदेशबाट प्राप्त सहयोग रकम वास्तविक पीडितले पाउनेगरी प्रधानमन्त्री दैवीप्रकोप उद्धार कोषको खातामामात्र रकमान्तर गर्ने व्यवस्था मिलाउने जस्ता कार्य गरिएको छ। यसका साथै, भूकम्पका कारण नागरिकताको प्रमाणपत्र फेला पार्न नसकेकाहरुले भूकम्प पीडित प्रमाणपत्रको आधारमा खाता खोल्न पाउने व्यवस्था गर्ने तथा भूकम्प पीडित ऋणीहरुलाई कर्जा पुनर्संरचना एवम् पुनर्तालिनीकरण गर्ने जस्ता सुविधा प्रदान गरिएको छ।
- आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि तर्जुमा गरिएको यो मौद्रिक नीति समष्टिगत माग पक्षबाट सृजनाहुने मुद्रास्फीतिलाई नियन्त्रण गर्ने, शोधनान्तर बचत हासिल गर्ने र वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नेतर्फ केन्द्रित छ। प्रतिस्पर्धी, समावेशी र उत्पादनमुखी वित्तीय विकासमार्फत् आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउदै भूकम्प पश्चात्को पुनर्निर्माण अभियानलाई सहयोग पुऱ्याउनेतर्फ समेत मौद्रिक नीतिको जोड रहेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा मूल्य स्थिति, कर्जा प्रवाह, निक्षेप संकलन तथा वाह्य क्षेत्र स्थिति लगायतका परिसूचकहरुको अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ। तथापि, भूकम्पबाट भएको क्षतिको कारण चौथो त्रयमासको आर्थिक गतिविधिमा आएको संकुचनले आर्थिक वृद्धिदर लक्षित स्तरभन्दा कम रहन गएको छ। औपचारिक माध्यमबाट विप्रेषण आप्रवाह बढाउन गरिएका प्रयास तथा भूकम्प पश्चात् विप्रेषण आप्रवाहमा भएको उल्लेख्य विस्तारका कारण शोधनान्तर बचत अपेक्षित स्तरभन्दा माथि रहेको छ।
- यस आर्थिक वर्षको लागि समयमै जारी भएको पुनर्निर्माण लक्षित सरकारी बजेटको कार्यान्वयन र राजनीतिक संक्रमणको स्थितिमा आएको सुधारबाट लगानीको वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ। यसका साथै मनसुन पनि समयमै शुरु भएका कारण कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरमा समेत केही सुधार भई ६ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिको लक्ष हासिल हुने देखिन्छ।
- सरकारी बजेट एवम् निजी क्षेत्रको लगानी विस्तारबाट अर्थतन्त्रको समग्र मागमा पर्ने दबावका कारण मूल्य एवम् वाह्य क्षेत्र स्थायित्वमा पर्नसक्ने प्रभावलाई ध्यानमा राखी मौद्रिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने अवस्था छ। त्यसैगरी, बैंकिङ्ग क्षेत्रमा विद्यमान अधिक तरलताको उचित व्यवस्थापन गरी त्यसलाई पुनर्निर्माण एवम् लगानी विस्तारमा उपयोग गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।

समग्र आर्थिक स्थिति

- आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर आधारभूत मूल्यमा ३.० प्रतिशत र उत्पादकको मूल्यमा ३.४ प्रतिशत रहेको अनुमान छ। समीक्षा वर्षमा कृषि तथा गैर-कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर क्रमशः १.९ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ। अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धि क्रमशः २.९ प्रतिशत र ६.३ प्रतिशत रहेको थियो।

८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा मुद्रास्फीति ७.५ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को एघार महिनासम्ममा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित औसत मुद्रास्फीति दर ७.२ प्रतिशत रहेको छ । २०७२ जेठमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य वृद्धिदर ९.५ प्रतिशत र गैर-खाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य वृद्धिदर ५.५ प्रतिशत रहेको छ ।
९. २०७२ असार २५ गतेसम्मको नगद प्रवाहमा आधारित तथ्याङ्क अनुसार कुल सरकारी खर्च १८.९ प्रतिशतले र कुल साधन परिचालन १०.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । स्रोत परिचालनको तुलनामा सरकारको खर्च न्यून रही सरकारी बजेट बचतमा रहेकोले नेपाल राष्ट्र बैंकमा नेपाल सरकारको रु. ७२ अर्ब ४ करोड नगद मौज्जात कायम रहेको छ ।
१०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को एघार महिनासम्ममा शोधनान्तर स्थिति रु. १२७ अर्ब २० करोडले बचतमा रहेको छ । समीक्षा अवधिमा चालु खाता रु. ९५ अर्ब २९ करोडले बचतमा रहेको छ भने विप्रेषण आप्रवाह १२.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५५१ अर्ब ७४ करोड पुगेको छ ।
११. २०७२ जेठ मसान्तमा विदेशी विनिमय सञ्चिति रु. ८०९ अर्ब ४८ करोड पुगेको छ । विद्यमान विदेशी विनिमय सञ्चिति करिब १३.१ महिनाको वस्तु आयात र करिब ११.३ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयातका लागि पर्याप्त रहेको छ ।
१२. अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा अल्पकालीन ब्याजदरहरु केही बढेका छन् । २०७२ असारमा ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारत औसत ब्याजदर ०.१७३९ प्रतिशत पुगेको छ । यसैगरी वाणिज्य बैंकहरुको भारत औसत अन्तर-बैंक ब्याजदर १.०१ प्रतिशत कायम भएको छ ।
१३. २०७२ जेठ मसान्तमा “क” वर्गका बैंकहरुको शाखा संख्या १६६९, “ख” वर्गका बैंकहरुको ८०३, “ग” वर्गका वित्त कम्पनीहरुको २४१ तथा “घ” वर्गका संस्थाहरुको शाखा संख्या ११११ गरी कुल शाखा संख्या ३८२४ पुगेको छ । यस अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाका प्रति शाखाबाट औसतमा ७२३२ जनाले सेवा प्राप्त गर्नसक्ने देखिन्छ ।
१४. मर्ज हुने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको संख्या बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ वाणिज्य बैंक, १० विकास बैंक र ४ वित्त कम्पनीहरु मर्ज भई एक वाणिज्य बैंक, ४ विकास बैंक र १ वित्त कम्पनीमा परिणत भएका छन् । यस अवधिमा एउटा वाणिज्य बैंकले दुईवटा वित्त कम्पनीहरु र १ विकास बैंकले अर्को १ विकास बैंक प्राप्ति (Acquisition) गरेको छ ।
१५. वार्षिक विन्दुगत आधारमा नेप्से सूचकाङ्क २०७२ असार मसान्तमा ७.२ प्रतिशतले हास आई ९६१.२ विन्दुमा रहेको छ ।
१६. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को एघार महिनासम्ममा विस्तृत मुद्राप्रदाय १५.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त मुद्राप्रदाय १३.५ प्रतिशतले बढेको थियो ।
१७. समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निक्षेप १५.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त निक्षेप १२.५ प्रतिशतले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरुको निक्षेप क्रमशः १७.० प्रतिशत, ५.० प्रतिशत र ३.० प्रतिशतले बढेको छ ।
१८. समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा १७.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो कर्जा १५.७ प्रतिशतले बढेको थियो । निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जामध्ये औद्योगिक उत्पादन क्षेत्रतर्फको कर्जा १३.७ प्रतिशतले, थोक तथा खुद्रा व्यापारतर्फको कर्जा १८.९ प्रतिशतले, निर्माण क्षेत्रतर्फको कर्जा २७.४ प्रतिशतले र यातायात, सञ्चार तथा सार्वजनिक सेवा क्षेत्रतर्फको कर्जा २२.३ प्रतिशतले बढेको छ । कृषि क्षेत्रतर्फको कर्जाको वृद्धि दर २३.० प्रतिशत रहेको छ ।
१९. तरलता व्यवस्थापनमार्फत मौद्रिक योगाङ्क एवम् ब्याजदरलाई उपयुक्त स्तरमा राख्न खुला बजार कारोबारलाई मौद्रिक नीतिको प्रमुख उपकरणको रूपमा उपयोग गरिँदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा निक्षेप बोलकबोलमार्फत् रु. १५५ अर्ब, रिभर्स रिपोमार्फत् रु. ३१५ अर्ब ८० करोड तथा सोभै विक्री बोल-कबोलमार्फत् रु. ६ अर्बको तरलता प्रशोचन गरिएको छ ।
२०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा असल कर्जाको धितोमा यस बैंकबाट रु. ५ अर्ब ९९ करोडको साधारण पुनरकर्जा तथा रु. २ अर्ब ९२ करोडको निर्यात पुनरकर्जा सुविधा प्रदान गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को मौद्रिक नीति तथा वित्तीय क्षेत्र कार्यक्रम

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा

२१. पुनर्निर्माण एवम् लक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनुपर्ने आवश्यकता तथा सरकारी वित्त नीतिको कार्यान्वयनबाट आगामी दिनमा आर्थिक गतिविधि विस्तार हुनगई अधिक मागको सृजना हुने अवस्थालाई दृष्टिगत गरी मौद्रिक नीतिको कार्यदिशालाई सजग एवम् सन्तुलित तुल्याइएको छ ।
२२. माग पक्षबाट मुद्रास्फीतिमा चाप पर्न नदिन मौद्रिक योगाङ्कहरूलाई वाञ्छित सीमाभित्र राख्नेतर्फ मौद्रिक नीतिको जोड रहेको छ ।
२३. बचत परिचालनलाई प्रोत्साहित गर्नुका साथै कर्जा लगानीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रवाहित गराउदै आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन ब्याजदरलाई उपयुक्त स्तरमा कायम राख्नुपर्ने भएकोले आवश्यक मौद्रिक उपकरणहरू प्रभावकारी रूपमा संचालन गरी ब्याजदर स्थायित्व कायम गर्नेतर्फ मौद्रिक नीति उन्मुख रहने छ ।
२४. दुर्गम ग्रामीण एवम् उच्च गरिबी भएका क्षेत्रमा अभैपनि वित्तीय सेवाको पहुँच तथा समावेशीकरण न्यून रहनुका साथै सर्वसाधारणमा वित्तीय साक्षरताको कमी रहेको सन्दर्भमा वित्तीय पहुँच तथा समावेशीकरण एवम् वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई उच्च प्राथमिकता दिइने छ ।

आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्य

२५. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दरलाई ८.५ प्रतिशतभित्र कायम राखिने छ । यसका साथै कम्तिमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त हुने विदेशी विनिमय सञ्चित कायम गर्ने र ६.० प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग पुग्नेगरी आवश्यक मौद्रिक व्यवस्थापन गरिने छ ।
२६. प्रमुख आर्थिक तथा वित्तीय परिसूचकहरूको स्थिति एवम् परिदृश्यका आधारमा आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्य हासिल गर्न सहज हुनेगरी अन्तरिम लक्ष्यको रूपमा रहेको विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदरलाई १८.० प्रतिशतमा राखिने छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा निरन्तरता दिदै यसको व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी तुल्याइने छ ।
२७. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि लक्षित आर्थिक वृद्धिदर एवम् मुद्रास्फीति दरको आधारमा निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा २० प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रक्षेपण रहेको छ । मूल्य एवम् वास्त्य क्षेत्र स्थायित्वमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी लक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले निजी क्षेत्रतर्फको कर्जालाई सकेसम्म उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ प्रवाह गर्न अभिप्रेरित गरिने छ ।

संचालन उपकरण

२८. आर्थिक गतिविधिमा आउने विस्तारसँगै सृजना हुने अवसर तथा चुनौतीहरूलाई समेत दृष्टिगत गरी मौद्रिक नीतिका संचालन उपकरणहरू चयन गरिएका छन् ।
२९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने विद्यमान अनिवार्य नगद अनुपातलाई यथावत अर्थात् “क” वर्गका लागि ६ प्रतिशत, “ख” वर्गका लागि ५ प्रतिशत र “ग” वर्गका लागि ४ प्रतिशत कायम गरिएको छ । त्यसैगरी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने वैधानिक तरलता अनुपात सम्बन्धी विद्यमान व्यवस्थालाई पनि यथावत कायम गरिएको छ ।
३०. भूकम्पपछिको मुलुकको विशेष अवस्थालाई ध्यानमा राखी अन्तिम ऋणदाता सुविधा एवम् सुरक्षणपत्रहरूको डिफ्काउण्ट गर्ने प्रयोजनका लागि नीतिगत दरको रूपमा रहेको बैंकदरलाई १ प्रतिशत विन्दुले घटाई ७ प्रतिशत कायम गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई उपलब्ध गराइने स्थायी तरलता सुविधा बैंकदरमा प्रदान गरिने व्यवस्थालाई कायमै राखिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले भूकम्प पीडितहरूलाई घर निर्माणका लागि काठमाडौँ उपत्यकामा रु. २५ लाखसम्म र उपत्यका बाहिर रु. १५ लाखसम्मको कर्जा २ प्रतिशतसम्मको ब्याजदरमा उपलब्ध गराउने र त्यस्ता बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई शून्य ब्याजदरमा पुनरकर्जा प्रदान गर्ने व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ ।
३१. साधारण तथा विशेष पुनरकर्जा दरलाई यथावत राखिएको छ । साथै, उच्च गरिबी रहेका बाजुरा, कालिकोट, बझाङ, हुम्ला, दार्चुला, जुम्ला, डोटी, अछाम, मुगु र बैतडी गरी १० जिल्लाहरू तथा गरिबीको गहनता तुलनात्मक रूपमा बढी भएका पर्सा, बारा, रौतहट, सर्लाही, महोत्तरी, धनुषा, सिराहा र सप्तरीका दक्षिणी सीमावर्ती ११४ वटा गाउँ विकास समिति र ४ वटा नगरपालिकाहरूमा कृषि तथा साना व्यवसायमा आधारित आयमूलक क्रियाकलापलाई प्रोत्साहित गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई यस बैंकबाट १ प्रतिशत ब्याजदरमा विशेष पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिने छ ।

३२. मौद्रिक नीतिको प्रमुख उपकरणको रूपमा रहेको खुलाबजार कारोबारलाई थप क्रियाशील एवम् प्रभावकारी तुल्याउन तरलताको प्रकृतिको आधारमा आवश्यकता अनुसार नियमित, आकस्मिक एवम् संरचनात्मक खुलाबजार कारोबार गर्दै लगिने छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षदेखि प्रयोगमा ल्याइएको निक्षेप बोलकबोललाई निरन्तरता दिइने छ ।
३३. अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूद्वारा नेपाली मुद्रामा जारी हुने ऋणपत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले लगानी गरेमा त्यस्तो ऋणपत्रलाई खुला बजार कारोबार र स्थायी तरलता सुविधा प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि उपयोग गर्नसक्ने व्यवस्था गरिने छ । साथै, यस्तो ऋणपत्रलाई वैधानिक तरलता अनुपात कायम गर्न गणना गर्ने व्यवस्था समेत मिलाइने छ ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार, नियमन तथा सुपरिवेक्षण

३४. वित्तीय क्षेत्रको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणका साथै स्व-नियमन, बजार अनुगमन तथा वित्तीय चेतनामार्फत् समग्र वित्तीय स्थायित्व कायम गर्दै आर्थिक संवृद्धिलाई टेवा पुऱ्याउने वित्तीय क्षेत्र नीतिको उद्देश्य रहेको छ ।
३५. बैंक तथा वित्तीय संस्था खोल्न इजाजत प्रदान गर्ने विद्यमान नीति सम्बन्धमा अध्ययन गरी आवश्यकतानुसार सो नीतिमा पुनरावलोकन गरिने छ ।
३६. पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा काम गर्न राष्ट्रिय स्तरको पूर्वाधार बैंक स्थापनाका लागि अनुमति दिने सम्बन्धमा विशेष नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ । स्वदेशी लगानी वा विदेशीसंगको संयुक्त लगानीमा यस्तो बैंकको स्थापना गर्न सकिने र न्यूनतम चुक्ता पूँजी रु. २० अर्ब हुनुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
३७. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजीगत आधार सुदृढ गरी दीर्घकालीन विकासका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत परिचालन गर्न तथा वित्तीय स्थायित्व प्रवर्द्धन गर्न न्यूनतम चुक्ता पूँजी वृद्धि गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ । यस अनुसार २०७४ असार मसान्तसम्म चुक्ता पूँजी वृद्धि गरी वाणिज्य बैंकहरूले रु. ८ अर्ब, राष्ट्रिय स्तरका विकास बैंकहरूले रु. २ अर्ब ५० करोड, ४ देखि १० जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका विकास बैंकहरूले रु. १ अर्ब २० करोड, १ देखि ३ जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका विकास बैंकहरूले रु. ५० करोड तथा राष्ट्रिय स्तरका र ४ देखि १० जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका वित्त कम्पनीहरूले रु. ८० करोड एवम् १ देखि ३ जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका वित्त कम्पनीहरूले रु. ४० करोड पुऱ्याउनुपर्ने व्यवस्था गरिने छ । साथै, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई एक-आपसमा गाभ्न-गाभिन र प्राप्ति गर्न थप प्रोत्साहन गरिने छ ।
३८. गरिवीको गहनता तुलनात्मक रूपमा बढी भएका तराईका जिल्लाका दक्षिणी सीमावर्ती ११४ वटा गाउँ विकास समिति र ४ वटा नगरपालिकाहरू, उच्च गरिवीमा रहेका तोकिएका दश जिल्लाहरू तथा काठमाडौँ उपत्यका बाहेकका भूकम्पबाट बढी प्रभावित जिल्लाहरूमा शाखा विस्तार गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले यस बैंकको पूर्व स्वीकृति लिनु नपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
३९. काठमाडौँ उपत्यका लगायतदेशका प्रमुख शहरहरू विराटनगर, जनकपुर, वीरगञ्ज, पोखरा, भैरहवा, नेपालगञ्ज र धनगढीमा सार्वजनिक शहरी यातायात सेवा संचालन गर्ने संगठित संस्थालाई प्रदान गरिने कर्जालाई समेत उत्पादनशील क्षेत्र कर्जामा गणना गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
४०. भूकम्पबाट असर परेको आवासीय घर, कृषि व्यवसाय तथा पर्यटन लगायतका क्षेत्रलाई पुनरकर्जा उपलब्ध गराउने तथा ब्याज सहूलियत प्रदान गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन नेपाल सरकारको बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भएअनुसार यस बैंकद्वारा आर्थिक पुनरुद्धार कोष संचालन गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
४१. व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन, साना तथा मझौला व्यवसाय एवम् भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रमा आयमूलक क्रियाकलापलाई प्रोत्साहित गर्न ऋणीको ऋण तिर्नसक्ने क्षमताका आधारमा मोटर बाटो नभएको खेतीयोग्य जमिनलाई पनि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले बढीमा रु. १० लाखसम्मको कर्जा प्रवाह गर्दा धितोको रूपमा स्वीकार्न सक्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
४२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले संस्थागत उत्तरदायित्व सम्बन्धी कार्य गर्न तथा संस्थाको मानव संसाधन विकासमा थप क्रियाशील हुन आफ्नो मुनाफाको एक निश्चित प्रतिशत रकम छुट्टयाउनु पर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
४३. साना निक्षेपकर्ताहरूको निक्षेप सुरक्षा गर्नका लागि विद्यमान निक्षेप सुरक्षण सीमामा वृद्धि गरिने छ । साथै, निक्षेप सुरक्षण गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले तिर्नुपर्ने विद्यमान सुरक्षण शुल्कमा पुनरावलोकन गर्न पहल गरिने छ ।
४४. सेवाग्राहीलाई प्रभावकारी सेवा पुऱ्याउने र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई तरलता व्यवस्थापन गर्न सहज तुल्याउने उद्देश्यले Real Time Gross Settlement (RTGS) प्रणाली स्थापना सम्बन्धी कार्य अगाडि बढाइने छ ।
४५. हालसम्म यस बैंकको नियमन तथा सुपरिवेक्षणको दायराभित्र नआएका भुक्तानी तथा फछ्छ्यौट सेवा सञ्चालन गर्ने संस्था/संयन्त्रहरूलाई समेत यस बैंकबाट इजाजत प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिने छ । त्यस्ता संस्था/संयन्त्रहरूले जारी गर्ने उपकरण एवम् सेवाको नियमित नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

४६. प्राकृतिक प्रकोप लगायतका घटनाहरूले वित्तीय प्रणालीको व्यावसायिक निरन्तरतामा पर्नसक्ने असरलाई दृष्टिगत गरी वित्तीय क्षेत्र अन्तर्गतका संस्थाहरूले अनिवार्य रूपमा Contingency Management Framework तयार पारी लागू गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
४७. वाणिज्य बैंकहरूका लागि बासेल-३ मा आधारित तरलता अनुगमन पद्धति लागू गर्न आवश्यक निर्देशन जारी गर्नुका साथै तरलताका आधारमा समेत शीघ्र सुधारात्मक कारबाही (Prompt Corrective Action) लागू गरिने छ ।
४८. निश्चित रकमभन्दा माथिको सहवित्तीयकरण अन्तर्गत प्रवाह गरिने कर्जाका ऋणी तथा कर्जा परियोजनाको अनिवार्य रूपमा Credit Rating गराउनुपर्ने व्यवस्था गरिने छ । साथै, तोकिएको एक निश्चित रकमभन्दा माथिको बहु-बैंकिङ्ग कर्जा उपभोग गरेका ऋणीहरूलाई अनिवार्य रूपमा सहवित्तीयकरणमा परिणत गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
४९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट विपन्न वर्गमा प्रवाह हुने कर्जाको अनुपातलाई ०.५ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि गरी वाणिज्य बैंकहरूका लागि कुल कर्जाको ५.० प्रतिशत, विकास बैंकहरूका लागि ४.५ प्रतिशत र वित्त कम्पनीहरूका लागि ४.० प्रतिशत कायम गरिएको छ । साथै, व्यावसायिक कृषिलाई समेत समावेश गर्नेगरी विपन्न वर्गमा जाने कर्जालाई पुनरपरिभाषित गरिने छ ।
५०. ग्राहकहरूलाई बैंकिङ्ग सेवा प्रयोगमा सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले हाल प्रयोगमा ल्याएका डेबिट, क्रेडिट, प्रिपेड लगायतका Magnetic Strip Card लाई २०७२ असोज भित्र Chip Based Card ले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
५१. समग्र वित्तीय प्रणालीमा पार्नसक्ने प्रभावको आँकलनको आधारमा बैंकहरूलाई Systemically Important Banks (SIBs) को रूपमा परिभाषित गरी थप निश्चित मापदण्ड अनुसार त्यस्ता बैंकहरूको नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

लघुवित्त तथा वित्तीय साक्षरता

५२. लघुवित्त कारोबारमा दोहोरोपना हटाउन लघुवित्त सेवाको पहुँच कम भएका क्षेत्रमा मात्र नयाँ लघुवित्त संस्था स्थापना गर्न तथा शाखा विस्तार गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
५३. लघुवित्त संस्थाहरूबाट विगत दुई वर्षदेखि विपन्न वर्ग कर्जा उपभोग गरी असल वर्गमा परेका समूह सदस्यलाई सामूहिक जमानीमा प्रदान गरिने कर्जाको अधिकतम सीमा रु. २ लाखबाट वृद्धि गरी रु. ३ लाख पुऱ्याइने छ । त्यसैगरी, धितो लिई प्रदान गरिने लघुउद्यम कर्जाको अधिकतम सीमा रु. ५ लाखबाट वृद्धि गरी रु. ७ लाख कायम गरिने छ ।
५४. लघुवित्त संस्थाहरूले आफ्नो मुनाफाको निश्चित प्रतिशत रकम आफ्ना ऋणीहरूको सामूहिक हित तथा संस्थागत विकासमा उपयोग गर्नेगरी छुट्टै कोष खडा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
५५. लघुवित्त संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने चुक्ता पूँजी वृद्धि गरिनुका साथै उक्त संस्थाहरूले आफ्नो साधनको लागत र कर्जाको ब्याजदरबीच निश्चित अन्तर कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
५६. बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूका साथै लघुवित्त कारोबार गर्ने संस्थाहरूको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न एउटा छुट्टै सबल निकायको आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा नेपाल सरकारको बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भएवमोजिम त्यस्तो संस्थाको स्थापनाको लागि ऐनको मस्यौदा तयार गरिने छ ।
५७. यस बैंकबाट वित्तीय मध्यस्थताको कारोबार गर्न अनुमति प्राप्त गरेका गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई तोकिएको प्रक्रिया पूरा गरी २०७२ असार मसान्तसम्ममा “घ” वर्गको लघुवित्त संस्थामा परिणत भइसकन निर्देशन दिइएकोमा भूकम्प पछिको विषम परिस्थिति समेतलाई दृष्टिगत गरी उपरोक्त समयावधि २०७२ पुस मसान्तसम्म थप गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
५८. जनसाधारणलाई वित्तीय सेवाको उपयोग गर्नका लागि प्रोत्साहन गर्न, वित्तीय सेवाका ग्राहकहरूको हित संरक्षण गर्न तथा वित्तीय समावेशीकरण बढाउन राष्ट्रिय वित्तीय साक्षरता नीति तर्जुमा गरी लागू गरिने छ ।

विदेशी विनिमय व्यवस्थापन

५९. भारतबाट भित्रिने विप्रेषण कारोबारमा रहेका विद्यमान कठिनाइहरू समाधान गर्दै विप्रेषण भित्र्याउने कार्यलाई सरल र सहज बनाइने छ ।
६०. सुन-चाँदीको आयात तथा वितरण व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन यस सम्बन्धमा अध्ययन गरी विद्यमान नीतिगत व्यवस्थामा आवश्यक परिमार्जन गरिने छ ।
६१. पूँजी खाता परिवर्त्यताका व्यवस्थाहरू समयानुकूल बनाउन विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन तथा विदेशमा लगानी गर्न प्रतिबन्ध लगाउने ऐनको संशोधनपश्चात् आवश्यकता अनुसार पूँजी खाता परिवर्त्यता सम्बन्धी थप कार्य गरिने छ ।

६२. नेपालमा शतप्रतिशत लगानीमा व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने विदेशी लगानीकर्ताले संस्था दर्ता गर्न कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा बुझाउनुपर्ने रजिष्ट्रेशन शुल्क तथा औचित्यपूर्ण पूर्वसंचालन खर्चको लागि आवश्यक रकम बैकिङ्ग च्यानलमार्फत् भित्र्याउन पाउने र सो रकमलाई संस्था दर्ता भई लगानी भित्रिएपश्चात् लगानी रकममा गणना गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
६३. भारत बाहेक तेश्रो मुलुकहरुबाट ड्राफ्ट-टि.टि.को माध्यमबाट वस्तु आयात गर्दा एक पटकमा बढीमा अमेरिकी डलर ३५,००० बराबर सम्मको भुक्तानी दिन पाइने व्यवस्था रहेकोमा सो सीमामा वृद्धि गरी अमेरिकी डलर ४०,००० (चालीस हजार) कायम गरिने छ ।
६४. नेपाली टुर अपरेटरमार्फत् मानसरोवर कैलाश जाने भारतीय पर्यटक समूहलाई नेपालका होटलमा राखी पर्यटकले निश्चित रकम होटलमा खर्च गरेको VAT Invoice तथा बैकिङ्ग प्रणालीमार्फत् भारतीय रुपैयाँ भित्रिएको निस्सा संलग्न गरी टुर अपरेटरले तिब्बतमा दिनुपर्ने भुक्तानीको लागि सटही सुविधा माग गरेमा प्रति पर्यटक अधिकतम यु.एस.डलर ५०० सम्मको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा सटही सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था मिलाइने छ ।
६५. व्यापारिक तथा कार्ड कारोबारको भुक्तानी दिनको निमित्त भारतीय रुपैयाँको मौज्जात कायम गर्ने प्रयोजनका लागि मासिक कारोबारको आधारमा वाणिज्य बैकहरुलाई औसतमा एक हप्तालाई आवश्यक हुने भारतीय रुपैयाँ सटही सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइने छ ।
६६. परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गर्न पाउने वस्तुहरुको सूचीमा सरोकारवालाहरुसँगको छलफलको आधारमा वस्तुहरु थपगरी अद्यावधिक गरिने छ ।
६७. यस बैकले गर्ने अमेरिकी डलर खरिद-बिक्री तथा बजार हस्तक्षेप प्रक्रियालाई अटोमेशन गरिने छ ।
६८. नियामक निकायहरु नभएको वा नियामक निकायको सिफारिश प्राप्त हुन नसक्ने अवस्थामा नेपाली कम्पनीहरुले विदेशी कम्पनीहरुसँग वार्षिक अमेरिकी डलर ५० हजारभन्दा बढीको परामर्श सेवा लिनुपर्ने अवस्थामा सटही सुविधाका लागि यस बैकको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
६९. विदेशी मुद्राको कारोबार गर्न चाहने दुर्गम स्थानका होटल तथा ट्राभल-टुर्स अपरेटरहरुलाई विदेशी मुद्रा कारोबारको इजाजतपत्र प्रदान गर्ने विद्यमान प्रक्रियालाई थप सरलीकृत गरिने छ ।
७०. भारतबाट नेपालमा तथा नेपालबाट भारत तथा तेश्रो मुलुकमा सामान ढुवानी गर्ने भारतीय ट्रान्सपोर्ट कम्पनीहरुलाई ढुवानी वापतको रकम भारतीय रुपैयाँमा नै भुक्तानी दिनुपर्ने अवस्थामा उपलब्ध गराउँदै आएको भा.रु. ५०,०००/- सम्मको सटही सुविधाको सीमा वृद्धि गरी भा.रु. ७५,०००/- सम्म कायम गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।

अन्त्यमा

७१. प्रमुख आर्थिक परिसूचकहरु सुधारोन्मुख हुँदै गएको अवस्थामा वैशाख १२ को विनाशकारी भूकम्पले अर्थतन्त्रमा पुऱ्याएको क्षतिको कारण समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्ने कार्यमा चुनौती थपिएको छ । यस विशेष परिस्थितिमा मुलुकको अर्थतन्त्रलाई गतिशील बनाउँदै दीर्घकालीन विकासका लागि सबै एकजुट भएर लाग्नुपर्ने आवश्यकता छ । भूकम्पले पुऱ्याएको क्षति एवम् मौसमी प्रतिकूलताका कारण आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा समग्र आर्थिक वृद्धिदर संकुचित भएतापनि मूल्य, शोधनान्तर स्थिति एवम् वित्तीय क्षेत्रका प्रमुख परिसूचकहरु भने सन्तोषजनक रहेका छन् ।
७२. हाल बैकिङ्ग क्षेत्रमा उच्च तरलता विद्यमान रहेको र आगामी दिनमा पुनर्निर्माण लगायतका कार्यमा ठूलो मात्रामा सरकारी खर्च हुने अवस्था रहेको सन्दर्भमा मूल्य स्थिरताका साथै समग्र आर्थिक स्थायित्व हासिल गर्न मौद्रिक विस्तारलाई उपयुक्त सीमामा कायम राख्नुपर्ने चुनौती रहेको छ । त्यसैगरी, वित्तीय पहुँच एवम् समावेशीकरण अभिवृद्धि गर्ने तथा उत्पादनशील क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह विस्तार गर्ने चुनौती पनि यथावतै छ । यस पृष्ठभूमिमा चालू आर्थिक वर्षका लागि तर्जुमा गरिएको यो मौद्रिक नीति मूलतः समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व हासिल गर्ने तथा भूकम्पबाट प्रभावित अर्थतन्त्रको पुनरुत्थानमा सहयोग पुऱ्याउने दिशामा केन्द्रित रहेको छ । यसको सफल कार्यान्वयनका लागि बैक तथा वित्तीय संस्था लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको सहयोग महत्वपूर्ण रहने छ ।
७३. यो मौद्रिक नीति तर्जुमाको सिलसिलामा सहयोग पुऱ्याउने नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरु, बैक तथा वित्तीय संस्थाहरु, उद्योग-वाणिज्य क्षेत्रका विभिन्न व्यावसायिक संघ-संस्थाहरु, दातृ निकायहरु, विद्वत् वर्ग, सञ्चार माध्यम लगायत सबै सरोकारवालाहरुमा नेपाल राष्ट्र बैक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ । मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीति तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा सदाभै सबैको सहयोग प्राप्त हुने यस बैकको अपेक्षा रहेको छ ।

धन्यवाद ।